

Herpainé Lakó Judit: Gerontológiai adalékok a gerontagógiai és a múzeumgerontagógiai tevékenység segítéséhez

„Kháron ladikja nem akkor indul velünk,

Midőn lezárul a szem.

Zord átkelők soká nyitott szemmel megyünk

A végzetes vízén.”¹

A gerontológia az öregséggel, az öregedés folyamatával foglalkozó modern interdiszciplináris tudomány. A hosszú élet titkának keresése, az élet-halál, a fiatalkor-öregkor kérdései mindig is foglalkoztatták az embert. Hatalmas ismeretanyag halmozódott fel, de csak a XX. századra alakult ki a helyes szemléletmód az öregedésről; miszerint az öregedés teljesen természetes, de komplex és polifaktoros változásokat hozó folyamat az ember életében. A gerontológia célja és feladata kutatni, megismerni az emberi öregedés folyamatait, megtalálni azokat a tényezőket, amelyek ezt a folyamatot gyorsítják, lassítják, és ezzel meghosszabbítják az emberi élet aktív, emberhez méltó, tevékeny életét.

Korunk demográfiai jelenségei ráirányítják a figyelmünket arra, hogy egyre többet szükséges foglalkoznunk az idősokkal. Meghatározó jelenség a civilizált országok népességének előregedése, melynek eredményeképpen megnő a 60 évesek és az afölöttiek száma, aránya. Magyarországon manapság minden 5. ember 60 év feletti. Ezen adatok tükrében látható, hogy az idősök ellátása, gondozása, új és más típusú egészségügyi feladatokat jelent, aminek anyagi vonatkozásai is vannak. Ezért nagyon fontos a szociális gondoskodás rendszerének teljeskörű kiépítése (szociális otthonok, gondozóházak stb.), a nyugdíjrendszer átgondolt kialakítása.

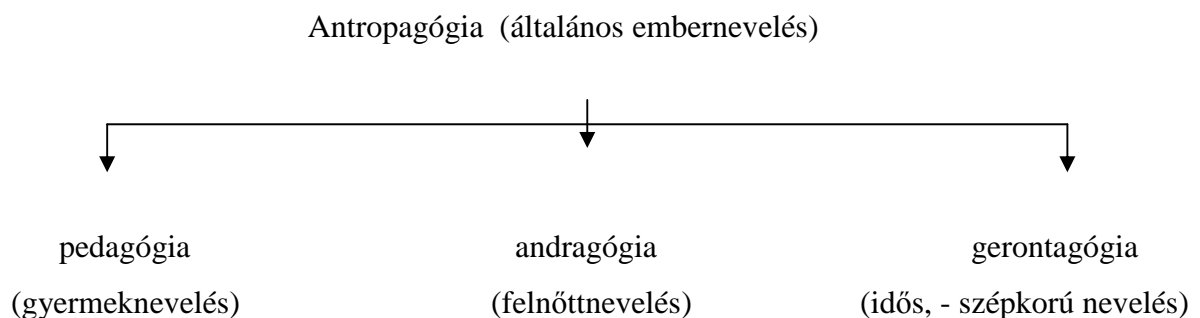
A gerontológia sajátos szakterületei:

1. Geriátria: orvosgerontológia vagy idősgyógyászat: funkciója, hogy feltárja az öregedéssel járó biológiai változásokat, az ezeket gyorsító, illetve lassító, betegségekre hajlamosító tényezőket; célja megismerni az öregkor biológiai-fiziológiai leépülésének folyamatát.

¹ *Illyés Gyula(1976): Kháron ladikján, vagy az öregedés tünetei. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 5.p.*

2. Szociális gerontológia: gyakorlati jellegű terület, amely az idős emberek társadalmi helyzetével, ellátásával és intézményekben való elhelyezésével foglalkozik; emberekhez méltó körülmények biztosításával.
3. Kísérleti gerontológia: Alapvető feladata a kutatás; mesterséges körülmények között kutatja az idős szervezet alkalmazkodó-és reakcióképességét a külső beavatkozásokkal szemben (pl. gyógyszerek).
4. Gerontopszichológia: az időskorral együtt járó tapasztalatokkal, lelki változásaival, az érzelmi életben bekövetkező változásokkal foglalkozik.
5. Gerontagógia: az időskori tanulás kérdéskörével foglalkozik.

Többféle elmélet létezik a felnőttoktatás és az idősek oktatásának helyéről az oktatási rendszerben és a neveléstudományban. Ezek közül az a nézet a legelterjedtebb, amely szerint a nevelési-oktatási-képzési tevékenységet, valamint a neveléstudományt egyaránt a *pedagógia* szó jelöli, a felnőttképzés vagy andragógia pedig ennek egyik alrendszere (az oktatási rendszerben és tudományos diszciplínaként egyaránt). Egy másik álláspont szerint mind a pedagógia (a felnővekvő nemzedékek nevelése), mind az andragógia (a felnőtt nemzedékek nevelése) egyenrangú része az egyetemes embernevelésnek, amelyet antropagógiának neveztek el. Ide tartozik még az öregkori nevelés, a geronto-andragógia vagy gerontagógia.²

Ezen elmélet alapján a pedagógia, az andragógia és a gerontagógia egymással egyenértékű, azonos szinten lévő elemek.³

Hidy Pálné megfogalmazása szerint a gerontagógia az időskorúak képzésének, művelődésének elmélete és gyakorlata. Célja és feladata: felkészítés az öregedéssel együtt

² Durkó Mátyás (1999.): Andragógia. (A felnőttnevelés és közművelődés új útjai). Budapest, Magyar Művelődési Intézet, 88 p.

³ Szabó József: Új utakon az integráló andragógia

http://www.muzeumandragogia.hermuz.hu/adatok/publikaciok/integr_andragogia.pdf 2009. április 15. 12.30

járó változásokra, az aktív, harmonikus öregkor feltételeinek elősegítése tanulással, művelődéssel.⁴

Ennek a meghatározásnak a tükrében a múzeumgerontológia a múzeumokban, muzeális értékeket gyűjtő és őrző intézményekben, szervezetekben az idősek (ön)művelődésével, képzésével, oktatásával, formális, nonformális és informális tanulásával és annak háttérével, valamint elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozó terület.

Az életkorok kérdése a gerontológiában

A kutatók három életkor fogamat használnak, a kronológiai életkor a naptári évek számát jelöli, hivatalos forma. A biológiai életkor a szervezet biológiai-fiziológiai állapotának kifejeződése, a pszichológiai életkor pedig a szubjektív korérzékelést jelenti. Az egyén viszonya saját életkorához.

A WHO felosztása szerint az átmenet kora 45-50-től 55-60 éves korig, az idősödés szakasza 60-tól 75-ig, az időskor 75-től 90-ig, míg az aggkor 90-től 100-ig tart, végül a matuzsálemi kor a 100 év feletti kategóriája.

Az időskori változások rendszere

Ahogy már fentebb említettük, az idősödés folyamata egyedi, individuális, ahhoz, hogy jobban megismerhessük a folyamatot figyelembe kell vennünk az időskori változások rendszerét.

Munka, aktivitás, tevékenység, teljesítőképeség és motiváció kérdése az időskorban:

Az ember életét legjobban a tevékenységei formálják (játék, szórakozás, munka, fizikai-szellemi aktivitás), munka és tevékenység nem létezik teljesítőképeség nélkül, teljesítőképeség pedig nincs motiváció nélkül. A munkával kapcsolatos nagy döntések az élet kiemelkedő dolgai közé tartoznak, amely már a pályaválasztással elkezdődik, ide tartozik a pályamódosítás, a munkahely megváltoztatása, munkahely elvesztése, és a nyugdíjazás. A nyugdíjazás a társadalmilag aktív életszakasz zárása és egy új életszakasz nyitását is jelzi. A

⁴Hidy Pálné (2002): Gerontológia (szócikk) In: Harangi László (szerk.): Felnőttoktatási és -képzési lexikon A-Z. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest.

nyugdíjazáshoz való viszony fontos élettörténet. Ennek megélésében különbözőek az emberek, van aki pozitív élményként éli meg, van aki pedig negatívan.

A nyugdíjazásnak is megvannak a maga veszélyei, elindíthatnak olyan negatív folyamatokat, amelyek az idő előrehaladtával különböző problémák forrásai lehetnek: anyagi körülmények megváltozása, az ezzel járó lelki élmények, az életmódváltás veszélyei. A fizikai-szellemi inaktivitás vagy alulterheltség csak rövid ideig kedvez, hosszabb távon negatív hatású, az inaktivitás gyorsítja a szellemi-fizikai leépülést.

Alkalmazkodóképesség problémája

Minél idősebb az ember, annál kisebb mértékben tud alkalmazkodni a környezetéhez, szervezete kevésbé ellenálló. Természetesen ennek foka, időpontja, mértéke egyénekenként változó. Az idő előrehaladtával romlik az alkalmazkodóképesség a külső hatásokkal szemben, az idős ember egyre jobban fél az új dolgoktól és nehezebben is tanulja meg azokat.

Környezethez fűződő viszony:

Környezettel való kapcsolat (fizikai szempontból) az idő előrehaladtával lazul, Az intellektuális és az érzelmi beszűkülés nem tipikus, de gyakori jelenség, mely a legnagyobb veszélye az idős kornak.

Szerencsés, aki szellemileg nyitott tud maradni. Kialakulhatnak új érdeklődési területek, például az egészség megőrzésének kapcsán, új munkaterületek, tevékenységi területek, lakóhely megváltozása, új közösségbe kerülés mentén. Az érdeklődést az érzelmek irányítják. Megállapítható azonban az a tendencia, hogy a pozitív plusz időt nem új tevékenységekkel töltik, sokkal inkább a korábbi tevékenységekkel, nagyobb időarányban. Új kulturális szokások kialakulása ritkán fordul elő, ha mégis, akkor ez kialakíthat új, vagy részben új tevékenységeket is.

Emberi kapcsolatainknak az életünk minden korszakában meghatározó jelentősége van. Ez az időskorra is érvényes. Az idős kor a kapcsolatok rendszerében is változást hoz, fogynak és lazulnak az ember kapcsolatai. Ennek számos oka lehetséges pl: kiesnek egy rendszeres, napi kapcsolatból, a családi kapcsolatokban a gyerekek felnőnek, önálló családot alapítanak, a házastárs halála, barátok elvesztése.

A kultúraközvetítés gerontológiai funkciói

A nyugdíjazással megnőtt szabadidő hasznos eltöltését segíthetik a kultúraközvetítő intézmények különféle programjai, összejövetelei esetleg tanfolyamai A nyugdíjaskor

gyakran arra is lehetőséget biztosít, hogy már régóta eltervezett, de eddig még idő hiányában nem gyakorolt tevékenységek előtérbe kerülhessenek: séta, kirándulás, múzeumlátogatás, kisállattartási ismeretek elsajátítása, tánc.

Az idősekről való gondoskodás komplex társadalmi feladat. A kultúraközvetítő intézmények nem oldhatják meg az idősek kardinális problémáit, de nagyon fontos szerepük lehet és van abban, hogy az idősödő korosztálynak megkönnyítsék, segítsék, emberibbé és tartalmasabbá tegyék az éveit.

Felkészítő funkció: a kultúraközvetítés eszközeivel, sajátos módszereivel megpróbáljuk az időseket felkészíteni a váltásra, segíteni ebben őket, amely sokak számára kritikus időszak.. Megpróbáljuk felkészíteni őket az időskorral járó változásokra, olyan ismeretek átadásával, amelyek segítenek megérteni és feldolgozni ezeket a folyamatokat.

Segítő funkció: aktivitási lehetőségeket biztosíthatunk az idősek számára, (fizikai és szellemi), mely programok tartalmas időeltöltést nyújtanak. Ezekkel bizonyos leépülési folyamatokat lehet csökkenteni, ilyen tevékenység lehet a torna, a túrák, a különféle ismeretterjesztő előadások, tanfolyamok, vetélkedők, baráti körök, melyek középpontjában a tanulás, az ismeretsajátítás áll. Ezekkel fontosságtudatot, teret és feladatokat adhatunk nekik, sikerélményekhez juttathatjuk őket.

Az idősek számára komoly veszélyt jelent az elmagányosodás, a fizikai és lelki elszigetelődés, segítséget adhatunk nekik kommunikációs lehetőség létrehozására, azonos korosztályúakkal való találkozásra. Nagyon fontos a közös élmények megbeszélése, hasonló jellegű problémák megvitatása, valamint a különböző generációk találkozásának lehetősége is. Ünnepek alkalmával az idősek intenzívebben élik meg a magányt. Az intézmények segíthetnek nekik ezt átvészelni (pl. idősek klubjában karácsonyi műsor rendezése). Stabilitást ad(hat) az életükben egy-egy rendszeres program szervezése, egyfajta kényszerítő erőt is jelenthetnek a kimozdulásra, a beszélgetésre. Az idősek számára is nagyon fontos tényező a sikerélmény, az alkotás és a teremtés öröme adhatjuk neki, például amatőr művészeti csoportok, hagyományőrző csoportok létrehozásával. Hihetetlenül sokat jelent a közösség, a szereplés, és az ehhez kötődő sikerek.

A kultúraközvetítő intézményeknek hidat kell képezniük az idős emberek és a különböző kulturális területek között. Feladatunk ennek a hálónak a továbbfejlesztése, minél sűrűbbre szövése új lehetőségek biztosításával, egyik ilyen lehetséges út a múzeumgerontagógiában rejlő értékek kiaknázása.